

УДК 338.45:621

О.О. Мороз, д.е.н., доц.; І.В. Шварц
(Вінницький національний технічний університет)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті запропоновано вирішення завдання удосконалення системи оцінювання антикризового потенціалу суб'єкта господарювання. Обґрунтовано змістовну наповненість та актуальність застосування категорії „антикризовий потенціал підприємства” в процесі антикризового управління, запропоновано комплексну методіку оцінювання антикризового потенціалу суб'єкта господарювання.

Вступ

Незважаючи на дискретні ознаки економічного зростання впродовж останніх років, що спостерігаються в Україні, елементи економічної кризи все ще є звичним явищем для суб'єктів господарювання у переважній більшості галузей економіки. Легко ідентифікуються і симптоми означених явищ – масова збитковість, низька рентабельність, цінові та структурні диспропорції, недостатній рівень конкурентоспроможності, дефіцит обігових коштів, незбалансованість відтворювальних процесів тощо. Отже, актуальним на сьогодні залишається створення дієвих механізмів антикризового управління, що, в свою чергу, повинно ґрунтуватися на своєчасній діагностиці рівня та причин кризового стану, а також розробці і реалізації ефективних антикризових програм.

Постановка проблеми

Результати аналізу наукової літератури з питань антикризового менеджменту засвідчили, що на сьогоднішній день не існує чітко сформованого поняття, яке б характеризувало підприємство з точки зору його здатності до управління та подолання різного роду криз, що об'єктивно виникають у процесі господарювання. Існуючі у науковому обігу поняття

лише констатують певний стан підприємства (наближення чи віддалення від кризи). В зв'язку з цим було проведено детальний аналіз таких взаємопов'язаних у межах антикризового управління усталених понять як фінансова стійкість підприємства, економічна безпека, потенціал [1 - 4].

Кожне з названих понять лише частково характеризує стійке до кризових явищ підприємство. Тому пропонуємо розвинути існуючі ідеї щодо введення у науковий обіг поняття „антикризовий потенціал підприємства” [5, с. 6-14]. На нашу думку, поняття „антикризовий потенціал підприємства” слід розглядати як здатність господарського суб'єкта протистояти реальним та потенційним кризовим явищам у функціонуванні, зберігаючи при цьому тенденцію до сталого розвитку.

На відміну від більшості існуючих підходів, важливою складовою означеної категорії є не поточний ступінь наближення (віддалення) від кризи, а здатність протистояння кризовим явищам та збереження тенденції до сталого зростання. В зв'язку з цим постає необхідність створення нових інструментів оцінювання такого складного, синтетичного явища, як „антикризовий потенціал підприємства”.

Розв'язання проблеми

З цією метою на основі аналізу методичної бази прогнозування банкрутства підприємства було визначено критерії та показники діяльності, які є найбільш інформативними стосовно рівня антикризового потенціалу, і які обумовлюють ефективність антикризового управління [6, с. 45-71].

На першому етапі було відібрано 45 показників, які характеризують чотири аспекти діяльності підприємства: фінансовий стан, якість управління, виробничу діяльність та маркетингові позиції. В межах кожної з чотирьох груп показників було розраховано коефіцієнти кореляції, розглянуто змістовну наповненість кожного показника, проведено консультування з експертами щодо рівня інформативності показників. Обираючи показники, враховували принцип вибору таких показників, що майже не корелюють між собою і несуть окрему інформацію про стан підприємства. В результаті було

сформовано перелік з 16 показників, що у сукупності дають найбільш повну інформацію про антикризовий потенціал підприємства. (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та показники оцінки антикризового потенціалу підприємства

Критерії	Показник	Алгоритм розрахунку показника	Оптимальне значення
Фінансовий стан підприємства	Коефіцієнт автономії	Власний капітал / майно підприємства	0,6 – 0,85
	Коефіцієнт фінансового леверіджу	Сума зобов'язань / власний капітал	Менше 0,3
	Коефіцієнт страхування бізнесу	Сума зарезервованих коштів / сума активів	Більше 0,05
	Коефіцієнт рентабельності діяльності	Прибуток від реалізації / витрати на виробництво та реалізацію продукції	1,1 – 1,3
	Показник поточної платоспроможності	(Грошові кошти, їх еквіваленти та інші високоліквідні активи) – поточні зобов'язання	Намагання до максимізації
	Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / поточні зобов'язання	1,5 – 3,0
	Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток + амортизація) / довгострокові і поточні зобов'язання	0,17 – 0,4
Якість управління	Рівень мотивації працівників	Середня величина заробітної плати по підприємству / середня заробітна плата по регіону	Намагання до збільшення
	Гнучкість управління	Експертним шляхом (висока, середня або низька)	Намагання до максимізації
	Швидкість прийняття рішень	Експертним шляхом (висока, середня або низька)	Намагання до максимізації
Виробнича діяльність	Рівень впровадження інновацій	Інноваційні капіталовкладення за рік / Сума інвестицій в основний капітал	Намагання до максимізації
	Коефіцієнт оновлення основних засобів	Вартість введених основних засобів / залишкова вартість основних засобів на кінець періоду	Намагання до збільшення
	Коефіцієнт виконання плану	Фактичний обсяг виробництва / плановий обсяг виробництва	Намагання до збільшення
Маркетингова діяльність	Частка ринку	Обсяг продаж / сукупний ринковий попит	Намагання до максимізації
	Середньозважений бал якості	Визначається експертним шляхом	Намагання до максимізації
	Асортиментність	Кількість різновидів продукції підприємства / кількість різновидів продукції підприємств галузі	Намагання до максимізації

Межі деяких показників у процесі дослідження було конкретизовано з урахуванням умов функціонування та специфіки формування капіталу підприємств України.

Оскільки не всі показники мають однакову значимість при аналізі антикризового потенціалу машинобудівного підприємства, необхідно розрахувати їх коефіцієнти вагомості на основі оцінок експертів. Таким чином, отримуються вагові значення кожного показника у частках від одиниці в межах групи, до якої він належить.

З метою інтеграції зазначених показників у єдиний загальний показник, пропонуємо розраховувати інтегральний показник антикризового потенціалу підприємства згідно наступної послідовності дій:

- формування бази даних для розрахунку вхідних аналітичних показників;
- розрахунок вхідних аналітичних показників;
- формування сукупності показників для оцінювання антикризового потенціалу підприємства;
- рангування значень показників і визначення їх коефіцієнтів вагомості;
- переведення розрахованих значень показників у співставну індексну форму;
- розрахунок інтегральних показників: фінансового стану, якості управління, виробничої та маркетингової діяльності;
- рангування значень інтегральних показників і визначення їх коефіцієнтів вагомості;
- введення даних про вагомість інтегральних показників фінансового стану, якості управління, виробничої, маркетингової діяльності для оцінювання антикризового потенціалу;
- обчислення інтегрального показника антикризового потенціалу підприємства.

Враховуючи особливості обраних показників для оцінки антикризового потенціалу підприємства, які несуть як кількісне, так і якісне значення,

цілком доцільно впровадити використання методики, відповідно до якої усі часткові показники повинні бути приведені до єдиної одиниці виміру. Для цього доцільно використати процедуру нормування, яка дозволяє будь-якому довільному значенню x_i показника i у вихідній шкалі за встановленими правилами поставити у відповідність нормоване значення y_i таке, при якому $y_i \in [0; 1]$.

Інтегральний показник антикризового потенціалу розраховується шляхом агрегування часткових показників, що дає можливість визначити стан підприємства, його віддаленість від кризового стану, а також порівнювати стан підприємства в динаміці, різні підприємства галузі між собою тощо. Інтегральний показник може приймати значення від 0 до 1. Чим ближчим до одиниці є це значення, тим вищим вважається ступінь антикризової стійкості підприємства.

Висновки

Запропонована методика дозволяє не тільки оцінити фактичний стан підприємства та імовірність його банкрутства у майбутньому, а й здатність його протистояти різного роду кризовим явищам завдяки комплексному підходу до вибору показників, що лежать в основі розрахунку.

Необхідно зазначити, що запропоновану методику оцінювання антикризового потенціалу підприємства можна розглядати як різновид збалансованої системи показників (ЗСП), що є найсучаснішим інструментом стратегічного і оперативного менеджменту, який дозволяє пов'язати стратегічні цілі компанії з бізнес-процесами та повсякденними діями персоналу на кожному рівні управління, а також здійснювати контроль за реалізацією загальної стратегії [7, с. 5].

До переваг запропонованої системи оцінювання слід віднести простоту, можливість проєкціювання практично на будь-яку організаційну структуру, комплексність критеріїв, широкий спектр використання для різних галузей народного господарства.

Список літератури:

1. Заюкова М. С. Категорія фінансової стійкості в сучасній парадигмі економічної безпеки // Матеріали регіональної науково-практичної конференції „Організаційно-правові аспекти та економічна безпека сучасного підприємництва”. – Вінниця: ВНТУ, 2004. – 100 с.
2. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы// Бизнес-Информ. – 1999. – №1 -12. – С. 22-25.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч. посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
4. Самоукин А.И. Потенциал нематериального производства – М.: Знание, 1991. – С.5.
5. Акмаев А.И., Белозерцев О.В. Антикризисное управление угольными предприятиями на основе диверсификации их деятельности // Наукові праці Донецького технічного університету. Серія: економічна. Вип.60. – Донецьк: ДонНТУ, 2003. – С.6 – 14.
6. Мороз О.В., Шварц І.В. Інституціональні особливості превентивного антикризового управління підприємством. Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 137 с.
7. Разработка сбалансированной системы показателей. Практическое руководство с примерами. – 2-е изд., расшир. / Под ред. А.М. Гершуна, Ю.С. Нефедьевой. – М.: ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2005. – 128 с.

Мороз О.О. – д.е.н., доц., завідувач кафедри підготовки менеджерів Вінницького національного технічного університету,

Шварц І.В. – старший викладач кафедри підготовки менеджерів Вінницького національного технічного університету.